

İNSAN HAKLARI HUKUKU

Devletin Dört Aşamalı Sorumluluğu

Bu rehber, afet sonrası ortaya çıkan hak ihlallerini insan hakları hukuku çerçevesinde ele alır; devletin önleme, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarındaki yükümlülüklerini ve mağdurların başvurabileceği hak arama yollarını kapsar.

1

Önleyici Aşama

Yapı denetiminin etkin işletilmesini, imar mevzuatının bilimsel esaslara uygun uygulanmasını ve risk haritalarının bağlayıcı hâle getirilmesini kapsar; bu yükümlülüğün ihmali yaşam hakkının korunmasına ilişkin pozitif yükümlülüğün ihlali olarak değerlendirilir.

2

Hazırlık Aşaması

Arama - kurtarma kapasitesinin, iletişim altyapısının ve kurumlar arası koordinasyonun afet öncesinde kurulmasını içerir.

3

Müdahale Aşaması

Afet anında yardım hizmetlerine eşit ve ayırım gözetmeksizin erişimin sağlanmasını kapsar.

4

İyileştirme Aşaması

Barınma, mülkiyet, eğitim, sağlık ve çalışma haklarının insan hakları temelli biçimde yeniden tesisini içerir.

Yaşam Hakkı ve Devletin Pozitif Yükümlülüğü

1

Yaşam Hakkının Ölçütleri

AİHM, devletin yaşam hakkına ilişkin pozitif yükümlülüğünü tehlikenin öngörülebilirliği, makul önlemlerin alınmamış olması ve ihmal ile ölüm arasındaki nedensellik bağı ölçütleri üzerinden değerlendirir.

Caydırıcılık Yükümlülüğü

Devlet, yaşam hakkını tehdit eden eylemler karşısında etkili soruşturma, yaptırım ve hesap verebilirlik mekanizmaları kurmakla yükümlüdür.

2

3

Yönetmeliğe Uygun Yapıların Yıkılması

Yürürlükteki standartlara uygun inşa edildiği ileri sürülen yapıların dahi yıkılması; normatif düzenleme yetersizliği veya denetim eksikliği bağlamında devletin sorumluluğunu gündeme getirir.

Adil Yargılanma Hakkı

1. Makul Süre:

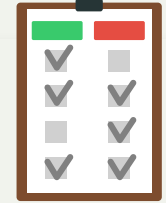
Hasar tespitine itirazlar, tazminat davaları ve kamulaştırma uyuşmazlıklarının makul sürede sonuçlandırılmaması adalete erişim hakkını zedeler.

2. Bilirkişilik Sınırı:

Bilirkişiler yalnızca teknik olgu tespiti yapabilir; tazminat miktarına ve hukuki nitelendirmeye ilişkin takdir yetkisi mahkemeye aittir.

3. Sigorta Tahkiminde İctihat Birliği:

Benzer olaylarda farklı kararlar verilmesi hukuki güvenlik ilkesini zedeler; emsal karar ve içtihat birliği sisteminin kurulması gerekir.

Barınma Hakkı ve Ayrımcılık Yasağı

Yeterli Barınmanın Unsurları:

BM ESKHK 4 No'lu Genel Yorum uyarınca hukuki güvence, altyapıya erişim, karşılanabilirlik, erişilebilirlik, konum ve kültürel uygunluk unsurlarını kapsamaktadır. Ancak konteyner kentler bu standartların tamamını karşılamamaktadır.

Ayrımcı Gözetmeme İlkesi:

1951 Cenevre Sözleşmesi m. 3 ve ESKHK m. 2/2 uyarınca mülteciler dâhil tüm bireylerin afet yardımlarına ve barınma hakkına eşit erişimi güvence altındadır.

İkinci Depremde Evlere Dönüş:

Hasarlı yapıların zamanında mühürlenmemesi ve alternatif güvenli barınma sağlanamaması, yaşam hakkı ile barınma hakkının birlikte ihlali olarak değerlendirilir.

Uluslararası ve Ulusal Hukuki Çerçeve

AİHS Güvenceleri:

m. 2 (yaşam hakkı), m. 3 (işkence ve insanlık dışı muamele yasağı), m. 6 (adil yargılanma) ve m. 8 (özel hayat ve konuta saygı) ile Ek 1 No'lu Protokol (mülkiyet hakkı) afet sonrası süreçte doğrudan uygulama alanı bulur.

Anayasal Güvenceler:

Anayasa'nın 17. (yaşam hakkı), 56. (sağlıklı çevre), 42. (eğitim), 41. ve 60. (sosyal güvenlik) ile 125. (idarenin tazmin yükümlülüğü) maddeleri afet sonrası hak taleplerinin temel dayanağını oluşturur.

4539 sayılı KHK:

Doğal afet bölgelerinde açılan dava ve işlemlerde harç muafiyeti sağlayarak adli yardıma erişimi kolaylaştırır.

İşlem	Süre	Muhatap
AYM Bireysel Başvuru	30 Gün (Kesin Kararın Öğrenilmesinden İtibaren)	Anayasa Mahkemesi
AİHM Bireysel Başvuru	4 Ay (İç Hukuk Yollarının Tüketilmesinden İtibaren)	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Adli Yardım Talebi	Dava ile Birlikte / Yargılamanın Her Aşamasında	Görevli Mahkeme / Baro
Kamu Denetçiliği (Ombudsman) Başvurusu	6 Ay (İdari Başvuru Yollarının Tüketilmesinden İtibaren)	Kamu Denetçiliği Kurumu
TİHEK Başvurusu	1 Yıl (Ayrımcılık İddiasının Öğrenilmesinden İtibaren)	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
İdari Eylem Öncesi Başvuru	1 Yıl (Öğrenmeden) / 5 Yıl (Eylemden)	İlgili İdare
CİMER Başvurusu	Süre Sınırı Yoktur	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi

İNSAN HAKLARI HUKUKU

YASAL UYARI

Bu Rehber, “Afet Hukukunun Mevcut Durum Analizi ile Depremzedelerin Hukuk Okuryazarlığının Psikolojik İyi Oluşları Üzerine Etkilerinin Ölçülerek Afet Hukuku Mevzuatının Anlaşılabilirliğinin Dijital Platformlar Aracılığıyla Yaygınlaştırılması” başlıklı ve 323K124 numaralı TÜBİTAK 1001 ÇABA projesi kapsamında, afetlerden etkilenen kişilerin hakları ve başvurabilecekleri hukuki yollar hakkında genel bilgilendirme ve farkındalık oluşturma amacıyla hazırlanmıştır. Rehberin hazırlanmasında, Türkiye Barolar Birliği tarafından yayımlanan Depremzedeler İçin Hukuk Rehberi’nin 2023 tarihli gözden geçirilmiş 3. baskısı temel kaynaklardan biri olarak kullanılmış; ilgili bilgiler projenin amacı, kapsamı ve hedef kitlesi doğrultusunda yeniden ele alınmış ve gerektiği ölçüde güncellenmiştir. Bununla birlikte bu Rehber, Türkiye Barolar Birliği tarafından hazırlanmamış veya onaylanmamıştır. Rehberde yer alan açıklamalar, yayımlandığı tarihte yürürlükte bulunan mevzuat ile mevcut idari ve yargısal uygulamalar esas alınarak hazırlanmıştır. Bu bilgiler genel nitelikte olup hukuki görüş, hukuki danışmanlık veya avukatlık hizmeti teşkil etmez ve somut olayın özelliklerine göre yapılması gereken hukuki değerlendirmenin yerine geçmez. Okuyucuların, hak kaybına uğramamak için gerekli hâllerde bir avukata, ilgili baronun adli yardım bürosuna veya yetkili kurum ve kuruluşlara başvurmaları önerilir. Mevzuat, başvuru süreleri, yetkili merciler, iletişim bilgileri ve idari uygulamalar zaman içerisinde değişebilir. Özellikle afet ve acil durumlarda güncel bilgi ve yönlendirmeler için ilgili kamu kurumlarının resmî açıklamaları takip edilmelidir. Bu Rehber; acil yardım, sağlık, güvenlik, arama ve kurtarma hizmetlerinin yerine geçmez. Rehberde yer alan bilgilerin kullanılmasından veya bu bilgilere dayanılarak işlem yapılmasından doğabilecek doğrudan ya da dolaylı sonuçlardan proje yürütücüsü, proje ekibi ve İnönü Üniversitesi sorumlu tutulamaz. Bu Rehberde yer alan görüş ve değerlendirmeler proje ekibine ait olup TÜBİTAK’ın kurumsal görüşlerini yansıtmaz. Rehberden, kaynak gösterilmek ve içeriğin anlamı değiştirilmemek kaydıyla, kişisel ve ticari olmayan amaçlarla yararlanılabilir.